

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ДЦП В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Smerechak L. Preparing of future social pedagogues to the correctional and rehabilitation work with children with cerebral paralysis at centers of socio-psychological rehabilitation / L. Smerechak // Actual problems of the correctional education: Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Issue 5.- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P.303–312

Л.І. Смеречак. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з дцп в умовах реабілітаційного центру. Стаття присвячена розглядові специфіки корекційно-реабілітаційної роботи соціальних педагогів з дітьми з ДЦП у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей. Доведено, що соціальний педагог повинен сприяти інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у суспільство, навчити їх адаптуватися до мінливого соціального середовища, а відтак – володіти як професійними, так і специфічними знаннями й уміннями щодо організації корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку.

З'ясовано, що підготовка майбутніх соціальних педагогів до корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ДЦП є складовою їхнього професійного становлення. При цьому визначальними у цьому процесі є уміння викладача ВНЗ налагоджувати і коригувати взаємозв'язок розвитку професійно значущих якостей студентів і різних видів його діяльності в умовах вищої школи, що в кінцевому результаті позитивно впливає на формування готовності до роботи (а зокрема – корекційно-реабілітаційної) з дітьми з особливими освітніми потребами.

Автором здійснено аналіз проблем формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з означеною категорією дітей з точки зору сучасних зарубіжних і вітчизняних підходів та обґрунтовано основні напрямки їх використання при дослідженні особливостей готовності спеціалістів до професійної діяльності у галузі корекційної освіти. Уточнено зміст, критерії (когнітивний, емоційно- мотиваційний, діяльнісний) та показники готовності майбутніх

соціальних педагогів до корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ДЦП.

Визначено педагогічні умови формування готовності студентів до корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ДЦП в умовах центру соціально-психологічної реабілітації дітей.

Ключові слова: соціальний педагог, корекційна робота, соціальна реабілітація, центр соціально-психологічної реабілітації, діти з ДЦП.

Смеречак Л.И. Подготовка будущих социальных педагогов к коррекционно-реабилитационной работе с детьми с ДЦП в условиях реабилитационного центра. Статья посвящена рассмотрению специфики коррекционно-реабилитационной работы социальных педагогов с детьми с ДЦП в центрах социально-психологической реабилитации детей. Доказано, что социальный педагог должен способствовать интеграции детей с особыми образовательными потребностями в общество, научить их адаптироваться к изменяющейся социальной среде, а следовательно – владеть как профессиональными, так и специфическими знаниями и умениями по организации коррекционно-реабилитационной работы с детьми с нарушениями психофизического развития.

Выяснено, что подготовка будущих социальных педагогов к коррекционно-реабилитационной работе с детьми с ДЦП является составляющей их профессионального становления. При этом определяющими в этом процессе является умения преподавателя высшего учебного заведения налаживать и корректировать взаимосвязь развития профессионально значимых качеств студентов и различных видов их деятельности в условиях высшей школы, что в конечном итоге положительно влияет на формирование готовности к работе (а в частности – коррекционно-реабилитационной) с детьми с особыми образовательными потребностями.

Автором осуществлен анализ проблем формирования готовности будущих социальных педагогов к работе с обозначенной категорией детей с точки зрения современных зарубежных и отечественных подходов и обоснованы основные направления их использования при исследовании особенностей готовности специалистов к профессиональной деятельности в области коррекционного образования. Уточнено содержание, критерии (когнитивный, эмоционально-мотивационный, деятельностный) и показатели готовности будущих социальных педагогов к коррекционно-реабилитационной работе с детьми с ДЦП.

Определены педагогические условия формирования готовности студентов к коррекционно-реабилитационной работе с детьми с ДЦП в условиях центра социально-психологической реабилитации детей.

Ключевые слова: социальный педагог, коррекционная работа, социальная реабилитация, центр социально-психологической реабилитации, дети с ДЦП.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ситуація розвитку сучасного українського суспільства характеризується кардинальними соціально-економічними, політичними, демографічними змінами, які знайшли своє відображення у змісті соціально-педагогічної роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку в умовах центру соціально-психологічної реабілітації.

Центр соціально-психологічної реабілітації дітей і молоді з функціональними обмеженнями – заклад денного перебування дітей і молоді з особливостями психофізичного розвитку віком від 7 до 35 років, мета діяльності якого – відновлення і підтримка їхнього фізичного та психічного стану, адаптація та інтеграція в суспільстві. Основні напрями соціально-педагогічної роботи, які реалізують у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей і молоді з функціональними обмеженнями це: діагностика та корекція соціально-психологічного стану дітей і молоді; лікувально-оздоровча робота з дітьми та молоддю; соціально-побутове обстеження один, що мають дітей із особливостями психофізичного розвитку; формування в дітей і молоді навичок соціальної компетентності; розвиток потенційних творчих можливостей дітей і молоді; профорієнтаційна робота з молодими інвалідами; організація культурно-дозвільної діяльності дітей і молоді з функціональними обмеженнями; соціально-педагогічна робота з батьками та родичами дітей з особливостями психофізичного розвитку [3, с. 476 – 477].

Зусилля соціальних педагогів повинні бути спрямовані на надання дітям додаткових можливостей розвитку, освіти, самовдосконалення тощо та створення сприятливих умов для реалізації особистісного потенціалу. Означене вказує на необхідність якісних змін у системі соціально-педагогічної роботи з дітьми з вадами розвитку, її орієнтації на комплексну підтримку цих дітей, стрижневим компонентом якої має бути корекційно-реабілітаційна робота.

До основних напрямів корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми із ДЦП належать: розвиток та корекція рухової сфери; розвиток сенсорних функцій; розширення уявлень про навколишній світ; розвиток пізнавальної діяльності; корекція мовленнєвого розвитку; психокорекція особистісного розвитку дитини [8, с. 16].

Корекційно-реабілітаційна робота з дітьми із ДЦП передбачає тривалу і послідовну допомогу фахівців. Розв'язання окреслених завдань обумовлює необхідність підготовки кваліфікованих фахівців, здатних

здійснювати корекційно-реабілітаційну роботу, створювати умови для повноцінної участі дітей у житті суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні та практичні основи підготовки майбутніх соціальних педагогів відображені у наукових доробках вітчизняних і зарубіжних учених (О. Безпалько, І. Богданова, В. Бочарова, Р. Вайнола, Ю. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, А. Конончук, Г. Лактіонова, Т. Логвиненко, Л. Міщик, А. Мудрик, В. Поліщук, С. Харченко, В. Циватая, П. Шептенко та ін.).

У працях цих учених акцентовано увагу на структурних компонентах моделі особистості майбутнього соціального педагога, на вимогах до його знань, умінь та навичок професійної діяльності; особливостях формування готовності до роботи з певною категорією населення. Однак, попри підвищену увагу науковців до проблем спеціальної освіти дітей з вадами розвитку, питання особливостей роботи соціального педагога щодо організації корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ДЦП у центрах соціально-психологічної реабілітації є недостатньо висвітленим.

Підготовка спеціалістів до корекційно-реабілітаційної роботи в Україні повинна здійснюватися відповідно до вимог суспільства, оскільки сьогодні відбувається перехідний етап реформування спеціальної освіти. Отже, необхідна структурна, змістовна реконструкція системи підготовки педагогічних кадрів в умовах вищого навчального закладу. Концептуальні засади щодо змісту й особливостей організації підготовки педагогічних кадрів ґрунтуються на положеннях Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти України, Концепції національного виховання студентської молоді, Болонської декларації Євросоюзу тощо.

Мета статті полягає в аналізі особливостей соціально-педагогічної роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку та розробці критеріїв та показників готовності майбутніх соціальних до корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ДЦП в умовах реабілітаційного центру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка соціальних педагогів – це процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладів соціальної роботи, на всіх рівнях управління [5, с. 14].

При підготовці майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ слід особливу увагу приділяти специфіці роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку, а також формуванню в них специфічних знань, умінь і навичок, які сприятимуть здійсненню корекційно-реабілітаційної роботи на високому професійному рівні.

Соціальний педагог повинен сприяти інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у суспільство, навчити їх адаптуватися до мінливого соціального середовища, а відтак – володіти як професійними, так і специфічними знаннями й уміннями щодо організації корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку.

Соціальний педагог спрямовує корекційно-реабілітаційну роботу на подолання труднощів, пов'язаних із соціальною ізоляцією, соціальною та педагогічною занедбаністю дитини тощо; на забезпечення: навчання основних соціальних навичок (особиста гігієна, самообслуговування, пересування, спілкування тощо); пристосування побутових умов до потреб дітей-інвалідів; соціально-побутове влаштування та обслуговування; опанування навичками захисту прав інтересів, самоаналізу та отримання навичок позитивного сприйняття себе та оточуючих; опанування навичок спілкування, забезпечення автономного проживання у суспільстві з необхідною підтримкою (соціальний, медичний, юридичний супровід, побутові послуги); психологічну підтримку і психолого-педагогічний вплив, раціональне виховання дитини; створення в родині сприятливого психологічного клімату і збереження родини в сформованих обставинах; якомога повнішу інтеграцію дітей з відхиленнями в розвитку в колективи здорових дітей, до спільноти однолітків, використовуючи, серед іншого, можливі асоціації батьків, що мають дітей з аналогічними інвалідизуючими ураженнями [2, с. 116 – 117; 7, с. 187 – 197].

Здійснений аналіз наукових розвідок з питань фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів, змісту на напрямів корекційно-реабілітаційної роботи в центрах соціально-психологічної реабілітації дітей дозволив виокремити критерії (когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісний) та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з ДЦП.

Нагадаємо, критерій трактують як «мірило» для визначення оцінки предмета або явища; ознаку, взяту за основу класифікації, орієнтир, індикатор, на основі якого відбувається оцінка або класифікація чогонебудь, визначається значущість або незначущість у стані об'єкта [4, с. 174].

Когнітивний критерій. Основними критеріями оцінки знань студентів є глибина, повнота, міцність, гнучкість знань. Студенти повинні засвоїти, що до груп навичок, які можуть бути порушені при ДЦП, відносять: велику моторику – контроль м'язової діяльності, координації рухів і рівноваги, необхідний для виконання великих рухів; дрібну моторику, необхідну для виконання дрібних рухів (до прикладу, зав'язування шнурків); вербальні навички – труднощі в розумінні словесних вказівок і пояснень; мовленнєві навички – труднощі у вимові

слів (дизартрія, затримка мовленнєвого розвитку, алалія, порушення писемного мовлення тощо) [1].

Майбутні соціальні педагоги мають знати: основи чинного законодавства про освіту, соціальний захист інвалідів та дітей-інвалідів; Державний стандарт спеціальної освіти; законодавчі й нормативно-правові акти та документи з питань навчання і виховання; основи педагогіки, соціально-психологічної реабілітації, корекційної роботи; етику, естетику, культурно-освітні дисципліни; матеріали для роботи з дітьми, які мають вади фізичного або розумового розвитку; особливості розвитку дітей-інвалідів; ефективні форми й методи компенсаторно-корекційного процесу з дітьми-інвалідами; передовий вітчизняний і зарубіжний досвід із соціальної роботи.

Показниками сформованості цього критерію є: вільне володіння професійною термінологією; прояв аналітичних можливостей, адекватних особливостям процесів сприймання, розуміння, оцінювання суб'єктів спілкування; визначення цілей адекватних результатам як наслідкам впливу на конкретний об'єкт (у нашому випадку – дитини з ДЦП); встановлення міри об'єктивності результатів сприймання, розуміння й оцінювання суб'єктів та ситуацій; наявність розумових умінь, що реалізуються в процесі підбору засобів і способів прояву різних за характером професійних ситуацій залежно від особливостей дитини, передбачуваного результату і власного емоційного стану; проектування процесу реалізації різних за характером умінь на основі визначення ефективності засобів і способів їх реалізації; визначення здатності перенести досвід стосунків з однієї професійної ситуації на іншу.

Емоційно-мотиваційний компонент розглядаємо як вибіркове складне відображення у свідомості студентів певних аспектів об'єктивної дійсності з позитивним емоційним ставленням до них. Зазначимо, що студенти не можуть уникнути негативних емоцій, що детермінують специфічний психічний стан і позначаються на негативному ставленні до об'єкта, соціального явища, власної діяльності, спричиняють відчуття провини, сорому, образи, переживань, депресії, гніву, огиди тощо. Наслідками останніх можуть бути пригніченість, страх перед складними життєвими та професійно-педагогічними ситуаціями, невпевненість у своїх діях.

Емоційно-мотиваційна виразність – це вияв емоцій задоволення, допитливості, подиву, радості, успіху та ін. або нудьги, байдужості, незадоволення; мімічна та мовленнєва виразність; сформованість мотиваційної сфери.

Позитивного результату можна досягти шляхом розгляду пережитих негативних емоцій, їхнього детального аналізу у спектрі соціально-педагогічних та особистісних проблем, а також пошуку можливих змін їхнього змістового наповнення.

Вважаємо за доцільне назвати такі показники сформованості цього компонента: прояв емоцій, що лежать в основі актуалізації почуттів, думок і дій за допомогою яких реалізуються уміння спілкування з дітьми з ДЦП, а які емоції, навпаки, перешкоджають цьому процесу; здатність відображення залежності емоційного стану в момент сприймання, розуміння й оцінювання суб'єкт-суб'єктних стосунків; наявність взаємозв'язку емоцій з особистісними потребами, мотивами, цілями спілкування та його результатами [6].

Діяльнісний компонент відображає здатність застосовувати набуті знання у безпосередній взаємодії з об'єктами та суб'єктами соціально-педагогічної роботи; знаходить свій прояв в активності щодо участі в різних формах як аудиторної, так і позааудиторної роботи, в ініціативності та творчому підході до поставлених завдань; активність, спрямована на досягнення різноманітних цілей діяльності, задоволення професійних потреб; участь у різних видах теоретичної та соціально-практичної діяльності, прагнення та реалізація самостійності, вияв вольових зусиль чи, навпаки, пасивність.

Показниками цього компонента є сформованість умінь надавати допомогу особам, що потребують соціальної реабілітації та адаптації; здійснювати корекційно-реабілітаційну роботу з різними соціальними групами; прогнозувати та планувати життєвий шлях об'єкта соціальної реабілітації; налагоджувати зв'язки з усіма можливими суб'єктами корекційно-реабілітаційної допомоги.

На доказ необхідності підвищення уваги викладачів до проблем формування готовності майбутніх соціальних педагогів до корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ДЦП наведемо дані проведеного анкетування студентів 2-5 курсів. Відповіді на запитання «Наскільки Ви володієте професійною термінологією, необхідною для роботи з дітьми з ДЦП?» розподілилися таким чином : повністю володіють професійною термінологією 35% опитаних; частково володіють професійною термінологією – 21 % студентів; не володіють професійною термінологією – 30 % студентів; було важко відповісти – 14 % студентам.

На підставі аналізу наукових розвідок з окресленої проблеми, результатів проходження практики студентами, діагностики, здійсненої у ході емпіричного дослідження, ми дійшли висновку, що процес підготовки майбутніх соціальних педагогів до корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ДЦП у ВНЗ буде більш ефективним, якщо він буде ґрунтуватися на таких взаємопов'язаних та взаємозумовлених педагогічних умовах як:

дотримання акмеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу;

урізноманітнення форм і методів формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з ДЦП;

розробка і впровадження моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з ДЦП, спрямованої на формування технологічної готовності до здійснення корекційно-реабілітаційної роботи в умовах центру соціально-психологічної реабілітації дітей.

Висновки. Професійна діяльність соціального педагога – це системний процес, що включає різні види соціально-педагогічної роботи і потребує виняткової професійної компетентності, творчого підходу та емоційної стійкості.

Ефективність процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до корекційно-реабілітаційної роботи в умовах реабілітаційного центру залежить від узгодженості вимог аудиторної та позааудиторної роботи, розмаїття останньої; обов'язкового проходження практики на базі реабілітаційного центру; активності студентів в оволодінні професійно значущими знаннями, уміннями та навичками; прагнення знаходити конструктивні способи розв'язання соціально- педагогічних проблем; бажання оволодіти технологіями соціально- педагогічної діяльності та їхнього творчого використання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці моделі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку в умовах реабілітаційного центру.

Список використаних джерел

1.Все про ДЦП : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://www.dcp.com.ua>; **2.Вступ до абілітації та реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності** : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В.В.Бурлака. – К. : ГЕРБ, 2007. – 288 с., с. 116 – 117.; **3.Енциклопедія для фахівців соціальної сфери** / За заг. ред. проф. І.Д.Зверевої. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с., с. 476 – 477. ; **4.Коджаспирова Г. М.** Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ «МарТ», 2005. – 448 с.; **5.Міщик Л. І.** Соціальна педагогіка: досвід та перспективи / Л. І. Міщик. – Запоріжжя, 1999. – 248 с.; **6.Смеречак І.** До питань організації навчання дітей з ДЦП / І. Смеречак // Zbiór raportów naukowych. «Tendencje zbioru danych innowacje, praktyka w nauce. (29.04.2014 – 30.04.2014)» – Lublin: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – S. 65 – 69.; **7.Соціальна педагогіка** : навч. посіб. / [О.В. Безпалько, І.Д. Зверева, Т.Г. Веретенко] ; за ред. О.В. Безпалько. – К. : Академвидав, 2013. – 312 с. – (Серія «Альма-матер»).с. 187 – 197].; **8.Чеботарьова О.** Особливості корекційно-реабілітаційної роботи з учнями із порушеннями опорно-рухового апарату / Олена Чеботарьова // Дефектологія. особлива дитина : навчання і виховання. – 2013 – № 3. – С. 16 – 17.; **9.Шептенко П.А.** Методика и технология работы социального педагога : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений /

П.А. Шептенко, Г.А. Воронина ; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1.Vse pro DCP : Elektronnij resurs : [Rezhim dostupu] : <http://www.dcp.com.ua>; **2.Vstup do abilitacii** ta reabilitacii ditej z obmezhenyami zhittediyalnosti : navch.-metod. posib. / za zag. red. V.V.Burlaka. – K. : Gerb, 2007. – 288 s., S. 116 – 117.; **3.Enciklopediya** dlya faxivciv socialnoï sferi / za zag. red. prof. I.D.Zverevoi. – Kiïv, Simferopol : Universum, 2012. – 536 s.; **4.Kodzhaspirova G. M.** Slovar po pedagogike / G. M. Kodzhaspirova, A. YU. Kodzhaspirov. – M. : Ikc «Mart», 2005. – 448 s.; **5.Mishhik I. I.** Socialna pedagogika: dosvid ta perspektivi / I. I. Mishhik. – Zaporizhzhya, 1999. – 248 s.; **6.Smerechak I.** Do pitan organizacii navchannya ditej z DCP / I. Smerechak // Zbiór raportów naukowych. «Tendencje zbiory danych innowacje, praktyka w nauce. (29.04.2014 – 30.04.2014)». – Lublin : Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – S. 65 – 69.; **7.Socialna pedagogika** : navch. posib. / [O.V. Bezpalko, I.D. Zvereva, T.G. Veretenko] ; za red. o.v. bezpalko. – K. : Akademvidav, 2013. – 312 s. – (Seriya «Alma-mater»). – S. 187 – 197.; **8.Chebotarova O.** Osoblivosti korekcijsno-reabilitacijnoï roboti z uchnyami iz porushennyami oporno-ruxovogo aparatu / Olena Chebotarova // Defektologiya. osobлива ditina : navchannya i vixovannya. – 2013 – № 3. – S. 16 – 17. ; **9.Sheptenko P.A.** Metodika i tehnologija raboty social'nogo pedagoga : ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij / P.A. Sheptenko, G.A. Voronina ; pod red. V. A. Slastenina. – M. : Izdatel'skij centr «Akademija», 2001. – 208 s.

Smerechak L. Preparing of future social pedagogues to the correctional and rehabilitation work with children with cerebral paralysis at centers of socio-psychological rehabilitation. The article deals with consideration of specific correctional and rehabilitation work of social pedagogues with children with cerebral paralysis in the centers of socio-psychological rehabilitation. It is well-proven that a social pedagogues should assist on integration of children with the special educational requirements in society, teach them to adapt oneself to the changeable social environment, own professional and specific knowledge and abilities in relation to organization of correction and rehabilitation work with children consequently.

It is found out, that the preparation of future social pedagogue to correctional and rehabilitation work with children with cerebral paralysis is the constituent of their professional becoming. The qualificatory means of this process is the ability of pedagogue of higher educational institutions to put right and correct intercommunication of development professionally meaningful quality of students and different types of his activity in the conditions of higher institutions. It influences positively on forming of

readiness to work in particular, correctional with children with the special educational requirements.

The author is carried out the analysis of problem of forming of future social pedagogues readiness for working with the marked category of children from the point of view of modern foreign and domestic approaches and basic directions of their usage which are reasonable for research of specialists readiness to professional activity in sphere of correctional education. The content and criteria (cognitive, emotionally-motivational, practical) and indexes of readiness of future social pedagogues to correction work with children with cerebral paralysis are outlined.

The pedagogical terms of forming of students readiness to correctional work with children cerebral paralysis in the conditions of centers of socio- psychological rehabilitation are identified.

Key words: social pedagogue, correction work, rehabilitation work, center of socio-psychological rehabilitation, children with cerebral paralysis.

Отримано 19.02.2015 р.